

Procedure op- en vaststelling landelijke opleidingsprofielen bachelor-opleidingen hogescholen (vastgesteld door de Algemene Vergadering van de HBO-raad op 15-10-2010)

1. Aanleiding

In 1997 hebben de hogescholen, verenigd in de HBO-raad, afgesproken om voor in beginsel elke hbo-bacheloropleiding een landelijk opleidingsprofiel op te stellen. Zo'n profiel beschrijft wat een afgestudeerde van die opleiding op hoofdlijnen moet kennen en kunnen. Het profiel moet adequaat zijn gevalideerd in het voor de opleiding relevante werkveld. Aldus wordt transparantie geboden en verantwoording afgelegd. Profielen zijn van belang in de accreditatie door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). Over de betrokkenheid van het werkveld zijn door de HBO-raad afspraken, in de vorm van een convenant, met de werkgeverskoepels VNO-NCW en MKB Nederland gemaakt. Die koepels zijn desgewenst aanspreekbaar daar waar het gaat om het aandragen van werkveld-contactorganen en -personen.

Voor het op- en vaststellen en actualiseren van een profiel bestaat een procedure. Die procedure is in 2010 door de Algemene Vergadering van de HBO-raad aangepast. Dit in verband met de door hogescholen vastgestelde standaard voor hun bachelor-opleidingen.

2. Landelijk opleidingsprofiel

Werkgevers, beroepsverenigingen, afgestudeerden en hogescholen vinden het van belang dat iemand, die met diploma X voor opleiding Y van hogeschool A afstudeert, op hoofdlijnen beschikt over dezelfde basis-kennis en -vaardigheden als iemand met hetzelfde diploma maar dan van hogeschool B en voldoet aan dezelfde standaard. Daarnaast gelden voor sommige opleidingen, zoals bijvoorbeeld in de gezondheidszorg of voor de opleiding tot accountant of tot maritiem officier, (internationaal) wettelijke vereisten. Vergelijkbare vereisten maken ook dat leraren niet onbevoegd les mogen geven.

Verschillen tussen hogescholen, die dezelfde opleiding aanbieden, komen onder meer tot uiting door de vermelding op het diploma van de gevolgde opleidingsroute en door specificatie van andere (opleidings)zaken op het bijbehorende diploma-supplement. Landelijke profielen staan los van hoe hogescholen intern hun opleidingen hebben georganiseerd (in schools, academies, domeinen of faculteiten);

Alle door de overheid bekostigde opleidingen zijn opgenomen in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Hogescholen, die dezelfde CROHO-opleiding aanbieden, zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het opstellen, valideren en het actualiseren van het bijbehorende opleidingsprofiel. Die hogescholen zijn verenigd in een specifiek landelijk opleidingsoverleg (LOO¹). Een LOO kan meerdere opleidingen (een 'domein') omvatten en een landelijk opleidingsprofiel kan meerdere opleidingen betreffen (een 'domein-profiel'). Een opleiding, die door slechts één hogeschool wordt aangeboden ('een landelijk unieke opleiding'), kent per definitie geen landelijk opleidingsoverleg en geen landelijk opleidingsprofiel.² Een opgesteld profiel wordt formeel vastgesteld door het bestuur van de HBO-raad en dat na positief advies van het betreffende, door dat bestuur ingestelde, sectoraal adviescollege. Vastgestelde profielen zijn opgenomen in de informatiebank op de website van de HBO-raad. Profielen worden regelmatig ge-actualiseerd en herijkt.

3. HBO-standaard

De hogescholen hebben in het document 'Kwaliteit als opdracht' de zogenaamde hbo-standaard voor hun bachelor-opleidingen geformuleerd³. De standaard houdt in dat een opleiding er zorg voor dient te dragen dat - gevat in een zowel nationale als internationale context - studenten:

1. een gedegen theoretische basis verkrijgen;
2. het onderzoekend vermogen verwerven dat hen in staat stelt om bij te kunnen dragen aan de ontwikkeling van het beroep;
3. over voldoende professioneel vakmanschap beschikken;
4. de beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie ontwikkelen die past bij een verantwoordelijke professional.

¹ Voor informatie en contactpersonen LOO's zie informatiebank opleidingscompetenties op de website van de HBO-raad.

² In het geval van een bacheloropleiding die slechts door één hogeschool wordt aangeboden, is het aan het betrokken College van Bestuur om te bewerkstelligen dat recht wordt gedaan aan de gezamenlijk vastgestelde hbo-standaard. Overigens kan zo'n opleiding zelf het eigen profiel voor vaststelling aanbieden en dan laten opnemen in de informatiebank. De procedure geldt vooralsnog niet voor hbo-opleidingen associate degree en voor bekostigde hbo-masteropleidingen. Daarvoor dient eerst een eigen hbo-standaard te worden ontwikkeld.

³ zie: <http://www.hbo-raad.nl/hbo-raad/kwaliteitsagenda/509>.

De standaard houdt rekening met de zogenoemde Dublin-descriptoren (ter duiding van het hoger onderwijsniveau) en met de criteria die ten grondslag liggen aan de accreditatie⁴. Het herziene accreditatiekader van de NVAO uit 2010 geeft aan dat:

- ‘De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.
Toelichting: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.
- De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.
Toelichting: Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het beroepenveld en het vakgebied.’

Een hbo-bachelor heeft de kwalificaties voor het niveau van beginnend beroepsbeoefenaar in een beroep of spectrum van beroepen, dan wel het niveau van het functioneren in een multidisciplinaire omgeving waarin een hbo-opleiding vereist of dienstig is. De hbo-standaard dient ter explicatie van de kern van de hbo-bachelor. De standaard is richtpunt voor de ontwikkeling van landelijke opleidingsprofielen en vervolgens voor de invulling daarvan in de curricula van de afzonderlijke opleidingen.

4. Inhoudelijke vereisten

Elke in het CROHO-register opgenomen hbo-bacheloropleiding, die door meer dan één hogeschool wordt aangeboden, kent een landelijk opleidingsprofiel. Een landelijk opleidingsprofiel beschrijft op hoofdlijnen:

- het werk- cq. beroepenveld waarvoor primair wordt opgeleid en de (internationale) ontwikkelingen die zich daarin voordoen (‘beroepsprofiel’, ‘werkveld-illustraties’);
- de ontwikkelingen in de voor de opleiding primair relevante kennisdomeinen (‘body of knowledge’);
- de basiscompetenties (kennis, houdingen, vaardigheden) die van pas-afgestudeerde hbo-ers, die in dat werk- cq. beroepenveld willen gaan werken, (zullen) worden gevraagd;
- de wijze waarop het relevante werk- cq. beroepenveld bij de beschrijving van bovengenoemde zaken betrokken is geweest en hoe de uitkomsten daarvan zijn verwerkt (‘validatie’).

Voor de in een opleidingsprofiel beschreven basiscompetenties geldt dat ze:

- zijn ge-ent op de vier kenmerken van de hbo-standaard ;
- waar mogelijk onafhankelijk van de opleidingsroute (voltijd, deeltijd, duaal) zijn geformuleerd;
- het hbo-niveau (‘Dublin-descriptoren’) specificeren mede, waar van toepassing, in relatie tot vergelijkbare basiscompetenties op mbo- en/of wo-niveau;
- in belangrijke mate toekomstgericht en zo toekomstvast mogelijk zijn opgesteld;
- helder en waar mogelijk niet te gedetailleerd zijn geformuleerd;
- rekening houden met, indien van toepassing, bestaande wettelijke kaders (bijvoorbeeld wet BIG of de Accountantswetgeving).

5. Procedure

- een landelijk opleidingsprofiel wordt opgesteld, gevalideerd en geactualiseerd door het betreffende LOO die hiervan ook de kosten draagt;
- een sectoraal adviescollege (sac) kan een LOO adviseren een profiel op te stellen danwel te actualiseren;
- het LOO meldt het voornemen tot opstelling of actualisering van een profiel tijdig aan bij het betreffende sac en geeft daarbij aan hoe het relevante werkveld zal worden betrokken. Het sac kan het LOO vervolgens dienaangaande van nader advies voorzien;
- het LOO biedt het opgestelde of geactualiseerde profiel aan het bestuur van de HBO-raad aan met het verzoek het profiel formeel vast te stellen;
- het bestuur van de HBO-raad stelt, op basis van een positief advies van het betreffende sac (of sac’s), het profiel vast en meldt dit aan het LOO en aan de Colleges van Bestuur van de betreffende hogescholen waarna het profiel wordt opgenomen in de informatiebank op de website van de HBO-raad.

⁴ zie: <http://www.nvao.net/accreditatiekaders-nederland>.

Toelichting HBO-standaard (Uit: 'Kwaliteit als opdracht', HBO-raad, 2009, blz. 16-18)

Een gedegen theoretische basis

Bij elke standaard behoort een hoeveelheid basiskennis. Voor de instroom is kennis op vakgebieden als Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde een vereiste. Deze kennis dient gedurende de opleiding toe te nemen. Maar daarnaast gaat het vooral om de vakspecifieke kennis van het beroepsdomein waarvoor wordt opgeleid. De vaststelling en de borging van zo'n kennisbasis door de opleidingen is van eminent belang. Het competentiegericht onderwijs is een belangrijke vernieuwing in het hoger onderwijs maar de invoering hiervan ging soms vergezeld van een onderwaardering van kennis. Integratie van kennis, vaardigheden en attitude past bij het opleiden van startbekwame beroepsbeoefenaren. Met een versterkte nadruk op kennis zal het competentiegericht onderwijs een andere inhoud krijgen dan enkele jaren geleden het geval was. Het gaat hierbij om de noodzaak dat studenten over de theoretische bagage beschikken die hen de basis biedt om kritisch en creatief naar hun eigen vakgebied te kunnen kijken. Deze kennisbasis is daarmee onlosmakelijk verbonden met het hbo-bachelorniveau.

Het onderzoekend vermogen

Bij professionele bachelors gaat het niet alleen om het vertalen van aangeleerde kennis van hoog niveau naar een praktijksituatie. In onze moderne samenleving is het cruciaal dat hbo-bachelors over een onderzoekend vermogen beschikken dat leidt tot reflectie, tot evidence based practice, en tot innovatie. Zo stelt de commissie Abrahamsen:

'... the abilities to analyse problems, to synthesize, to propose solutions and to communicate about various challenges (...), also in a multidisciplinary environment, are becoming more and more important. These abilities are not only important in research environments but also in industry and the society at large. This, in combination with the knowledge and the understanding of real life processes in industry, will give industry additional innovative power. Practical and professional experience of students, by preference from the start of their study in combination with applied research, will allow these competences to develop.' ('Bridging the gap between theory and practice, possible degrees for a binary system', Report Committee Review Degrees for the Dutch Ministry of Education, Culture and Science, 2005, blz. 48.)

Professioneel vakmanschap

Vakmanschap is onlosmakelijk verbonden met de opleidingen die hogescholen verzorgen. De professionele bacheloropleiding is voor velen de hoogste vorm van beroepsonderwijs die zij volgen. Dat betekent dat onze bacheloropleidingen moeten zorgen dat studenten de kennis en vaardigheden aanleren die specifiek zijn voor de rol van de professional in een werkveld. Een goede verbinding tussen de opleiding en de beroepspraktijk is daarvoor een noodzakelijke voorwaarde. Docenten met actuele praktijkervaring en het inzetten van gastdocenten geven hiervoor de juiste context.

De stages bieden studenten de confrontatie tussen de opgedane kennis en oefeningen met de realiteit van de eigenlijke beroepspraktijk. Ook het hebben van een internationale oriëntatie maakt onderdeel uit van het vakmanschap, evenals het beschikken over een ondernemende houding.

Beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie

HBO-bachelors zijn geen eenzijdige toepassers, maar beroepsbeoefenaren die relaties moeten leggen met maatschappelijke en soms ethische vraagstukken, die beschikken over een culturele bagage, die - in de ware betekenis van het woord - academische vorming hebben genoten. Het wordt steeds belangrijker professionals voor de zorg op te leiden die kritisch kunnen reflecteren op de waardigheid van het leven, economen op te leiden die zichzelf vragen stellen over de relatie tussen winstmaximalisatie op de korte termijn en het vertrouwen in het economisch stelsel op de langere termijn en ingenieurs voor te bereiden op een werkzaam leven waar aandacht voor duurzaamheid meer centraal komt te staan.

Het gaat om het bewustzijn van de betekenis van aangeleerde kennis en vaardigheden in hun maatschappelijke context. Van studenten mag worden verwacht dat zij beschikken over het vermogen om kennis kritisch te beoordelen aan de hand van morele waarden.